

INICIS ESCOLARS

A L'ESQUERRA DE L'EIXAMPLE

D'aquest petit estudi es pot deduir que la majoria de les escoles que aparegueren al territori semi-rural de l'Esquerre de l'Eixample a finals del segle XIX, que començava a urbanitzar-se amb fàbriques i senzills habitatges, eren privades o religioses, com si les comunitats monàstiques o alguns capellans amb vocació pedagògica fossin els únics que inspiraven confiança als poders locals per obtenir les llicències necessàries per obrir centres docents. Sovint, també, eren aquestes comunitats o persones religioses les que obtenien de les famílies més riques el patrocini en diners o en espècies -solars o edificis- que els permetien realitzar els seus projectes de docència. En aquell moment la xarxa d'ensenyament públic era inexistent.

L'Esquerra de l'Eixample no es va beneficiar de la campanya de creació de centres escolars públics engegada per la Comissió de Cultura de Barcelona, tant abans com després de la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931), i que va deixar en altres barris de la ciutat uns magnífics edificis, de l'arquitecte Josep Goday, pensats per un ensenyament modern. Va ser durant la República, concretament l'any 1932, que hi va haver intents de crear fins a dues escoles de primària dins el recinte de l'Escola Industrial. També es crea l'Institut Maragall el 1929, que al 1932 s'instal·la definitivament al carrer Provença / Enric Granados.

Després de la guerra civil el dèficit d'escoles es va agreujar perquè el barri s'anava poblat ràpidament i això va fer proliferar col·legis parroquials, com el de Maria Mitjancera o l'IPSE a l'església del Pilar (1966) i acadèmies privades, com el Colegio Minerva al carrer Urgell 236, o la Academia Goya al carrer Provença 108 i l'Academia Barcino, després fusionada amb l'Academia Alpe a la Gran Via 547, Col·legi Urgell al carrer Urgell 133, institucions moltes de les quals han subsistit. La proximitat de l'Escola Industrial on s'hi cursaven carreres considerades d'elit, com la d'enginyers industrials, va fer créixer acadèmies per a preparar els exàmens d'ingrés, com la coneguda Acadèmia Humet. També la proximitat de la Universitat va esperonar l'existència de centres com l'Instituto Cultural Lumen, a la Gran Via, on s'hi feien estudis de nivell universitari.

Des de la societat civil hi hagueren iniciatives per a superar alhora el dèficit d'escoles i el monopoli de l'educació confessional. Així, una cooperativa de mestres donaria origen el 1961 a l'escola IPSI, actualment situada al carrer Comte Borrell, 243. Unes cooperatives de pares van crear a partir dels anys 60s escoles en pisos llogats, generalment principals amb terrasses. Aquestes escoles amb noms com "Fraussa" i "Mallorca", entre d'altres, es varen integrar al sistema públic quan finalment, a finals del anys 80s es va crear el Consorci Generalitat-Ajuntament que va aconseguir, fins al dia d'avui, construir al nostre barri sis escoles i instituts nous i reformar-ne dos.

Jaume Freixa / Mercè Tatjer

Col·legi de la Mare de Deu del Roser

Situat al carrer Consell de Cent 214, cantonada amb carrer Casanova. Va ser fundat per l'orde religiosa de les Germanes Adoratrius, iniciant la seva activitat l'any 1861 com a internat en un pis del Portal de l'Àngel, des d'on es varen traslladar al barri de Gràcia en una masia cedida per la marquesa de Moià. Les classes es nodrien de noies considerades marginades per la societat de l'època. No va ser fins al 1875 que monges i internes es varen traslladar a l'actual lloc, en un Eixample encara despoblat. A partir del 7 d'octubre de 1900 el Col·legi Mare de Deu del Roser esdevingué escola oberta a nenes del barri. Avui dia és una escola concertada i mixta que ensenya els cicles d'infantil, primària i secundària, amb oferta de classes en els idiomes

anglès i alemany.

El primer edifici del conjunt conventual en acabar-se va ser l'església neogòtica dissenyada per l'arquitecte Joan Martorell (1833-1906), que va ser un dels primers graduats quan es va crear l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona (1875) i professor d'Antoni Gaudí, autor també d'altres edificis notables a la nostra ciutat com el convent de les Saleses i l'església de Sant Raimon de Penyafort. L'església té la façana i portal donant al xamfrà i amb el seu esvelt campanar central marca l'eix dominant del conjunt de cossos d'aules reunit al voltant d'un pati-claustre.

Pati del Col·legi de la Mare de Deu del Roser

L'edifici ha conegut reconstruccions i ampliacions (anys 1974 i 2001) però sempre en horitzontal, expandint-se dins un terreny ample que encara conserva una superfície de 6.318 m². L'alçada es limita a tres plantes (planta baixa + 2) i la més alta està reservada a la comunitat. L'any 2001 es va segregar la part de la propietat que dona al carrer Consell de Cent per fer-ne una residència privada de gent gran. Un acord amb els propietaris de la residència permet que part de la seva planta baixa pugui ser utilitzada pels alumnes del col·legi com a porxo.

Col·legi "El Xalet" casa Golferichs

Es troba entre els carrers Viladomat 120 i Gran Via 491. Regentada per l'Orde de la "Presentació de la Verge Maria" que abans havia tingut locals al Carrer Rosselló (entre Passeig de Gràcia i Pau Claris) amb residència i escola. Després de la guerra la comunitat es va traslladar a la casa modernista del destacat ciutadà Macari Golferichs Losada (1866-1935) coneguda com "El Xalet". Es va construir un bloc annex a la casa i també s'hi feren nombroses reformes a l'interior per adaptar-la al seu ús com escola. Entre 1940 i 1970 es dedicaren a l'ensenyament femení fins als 16 anys i nens només fins als 7 anys. S'hi feien classes especials de llengua francesa i també en aquesta llengua, que era la d'algunes germanes de la comunitat, s'hi feien activitats i pregàries. També s'hi feia èmfasi en l'esport.

L'edifici mereix especial esment perquè és una obra, acabada l'any 1901, de l'arquitecte modernista Joan Rubió i Bellver que merescué el Premi de l'Ajuntament i compta amb detalls de gran qualitat en el seu interior i exterior. L'any 1936 va ser confiscada per les joventuts llibertàries que hi varen voler fer una universitat popular. Quan, després de 30 anys de docència, es tancà l'escola el 1970, la casa va ser venuda a la constructora Nuñez i Navarro que pretenia fer-ne pisos.

Casa Golferichs el 1936

Un intensa mobilització veïnal va aconseguir que el Xalet es catalogués com a Bé Cultural d'Interès Local (BECIL) l'any 1975 i se salvés de l'enderroc. El mateix any l'Ajuntament en va adquirir la propietat i encomanà als arquitectes Pere Joan Revetllat i Carme Ribas una rehabilitació per a tornar al "Xalet" el màxim del seu valor estètic i adaptar-lo a l'ús públic que te actualment com a Centre Cívic i de la Fundació Pi i Sunyer.

Col·legi Sant Miquel

Fou fundat el 1868, -segon col·legi més antic de la ciutat- per Michel Clergue, sacerdot francès. Durant els primers 30 anys d'existència l'escola ocupava el solar de l'actual Balmesiana del carrer Duran i Bas, però una nova direcció al capdavant del col·legi va decidir traslladar-lo al carrer Rosselló 175, cantonada amb Muntaner, el curs 1899-1900. Cal dir que abans, l'any 1895, els Missioners del Sagrat Cor, orde religiosa masculina fundada a França el 1854, havien comprat els drets de l'escola, convertint-la en la primera de les escoles regentades per aquesta orde arreu del món.

Edifici del Col·legi de Sant Miquel el 1875

El trasllat de l'escola al mig de l'Eixample llavors gairebé buit d'edificacions i lluny de la ciutat va resultar en una davallada de les matriculacions i greus dificultats econòmiques, però a partir de 1901 es va

anar recuperant. L'escola tingué el seu primer director català en la persona del pare Pau Voltà l'any 1906 i en els anys successius es consolidà el seu paper docent arribant a ser la cinquena escola més important de la ciutat. No hi faltaren moments crisis com la Setmana Tràgica de 1909 en que els locals de l'escola foren saquejats i cremats o a la guerra civil durant la qual part de les edificacions foren destruïdes. Acabada la guerra, calgué reconstruir els locals i es va aprofitar per fer grans reformes, entre d'altres la construcció del teatre -cinema-sala d'actes. Amb aquelles reformes, on intervingueren diversos arquitectes entre els quals hi havia Lluís Tusquets (col·legi) i Ramon Duran Reynals (església), es configura l'actual distribució amb el costat del carrer Muntaner dedicat al Col·legi i el costat del carrer Rosselló per a la Comunitat i el laboratori.

L'edifici té una llarga història que s'inicià el 1875 amb una construcció a la cantonada del carrer Muntaner amb Rosselló amb l'església situada en el xamfrà. L'arquitecte era Francisco del Villar autor de la primera fase de la Sagrada Família i estava destinat a hospital de nens regentat pels germans de Sant Joan de Deu. D'aquella època n'ha quedat un claustre del segle XV provinent del desaparegut Convent de Jerusalem. A partir de 1898, deixa de ser hospital per a esdevenir un centre d'ensenyament en passar a mans dels Missioners del Sagrat Cor, com s'ha dit a l'inici. Des de llavors, la dinàmica de la institució ha estat tanta que ha passat per onze reconstruccions, reformes i ampliacions fins arribar als actuals 13.136 m² de superfície construïda i cinc plantes d'alçada. Destaca com a darrera obra la gran piscina de 2000 m² construïts i inaugurada l'any 1985.

Col·legi Sagrada Família

Ubicada al carrer Comte d'Urgell 262, aquesta escola mereix ser esmentada perquè es una de les més antigues. A l'any 1868 es va establir a l'Eixample l'Obrador de la Sagrada Família com a convent de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül amb residència per a noies internes. L'any 1877 va iniciar l'ensenyament per a les nenes del barri.

Amb el temps es va anar consolidant com a centre d'ensenyament infantil, primari i, més recentment de secundària obligatòria i batxillerat. L'Orde religiosa va deixar pas durant els anys 90 a la Fundació Escola Vicenciana com a entitat propietària, alhora que l'escola esdevenia mixta. Ocupa un solar en xamfrà on l'actual edifici de cinc plantes i 3.900 m² omple gairebé tot el terreny, deixant molt poc espai lliure per activitats d'esbarjo. Des de l'any 2021 s'ha integrat en el sistema d'escoles públiques amb el nom d'Institut Escola Londres.

Escola de la Sagrada Família

Jaume Freixa

Col·legi Els Llorers

La institució de les Egipcíaques fou creada des del govern de la ciutat de Barcelona el 1409 per acollir les dones de dubtosa reputació, conegudes com "penedides", amb la voluntat de reconduir la seva situació. No es tractava d'un establiment monàstic, el seu ingrés podia ser forçat i el podien deixar si les condicions ho aconsellaven. En una època posterior també va acollir adúlteres, fins i tot per protegir-les de les ires dels seus marits.

El 1671 van començar les obres d'un establiment al carrer Egipcíaques que es va poder fundar el 1677. Aviat el lloc es va fer petit i el Consell de la Ciutat va comprar el 1688 uns terrenys al carrer de Sant Pau amb la finalitat d'aixecar una casa més gran, i el 1699 ja es va poder efectuar el trasllat.

Va passar per una època de prosperitat que es va veure truncada a causa de la guerra del Francès, que va afectar greument la vida interna. A més, amb la desamortització de Mendizabal el 1836 va expulsar les monges del monestir. Després d'aixoplugar-se en diferents edificis, finalment es posava la primera pedra d'un nou convent a l'Eixample, al carrer Aragó, entre Comte Borrell i Viladomat, que s'hauria aixecat amb el producte de la venda dels solars del monestir del carrer Sant Pau, on la comunitat de les Monges Agustines Penedides es van poder instal·lar l'any 1872. Per la part del darrera, el solar del convent donava a la rasa ferroviària de l'actual avinguda de Roma, mentre que a la banda més pròxima al carrer Viladomat hi havia l'església dedicada a Santa Maria Magdalena.

Els fets de la Setmana Tràgica (1909) van castigar amb duresa aquest nou establiment, que fou saquejat i incendiat per les ires populars anticlericals. Només un any després va ser rehabilitat i les monges varen tornar a ocupar-lo.

1909.- El convent de les Agustines Penedides després del saqueig de la Setmana Tràgica. A la part esquerra de la imatge es pot veure l'església de Santa Maria Magdalena i al fons la silueta de la Presó Model. (Foto: Àngel Toldrà Viazo)

La revolta popular antifeixista de juliol de 1936 va provocar novament la fugida de les religioses i l'ocupació del convent. L'església adjacent va ser enderrocada i l'edifici va deixar de ser un convent per fer funcions docents. Acabada la Guerra Civil l'edifici fou reformat afons i va acollir el Colegio Nacional Reyes Católicos, un equipament escolar públic inaugurat a l'octubre de 1941, que posteriorment, el 1998, ja en democràcia, va convertir-se en l'actual CEIP Els Llorers.

Jaume Gómez

Col·legi Sant Josep Oriol

La història del col·legi Sant Josep Oriol està lligada amb la parròquia i temple situats al carrer de Villarroel i Diputació. En l'any 1909, la Sra. Magdalena Modolell Vídua de Nogués dona uns terrenys de 3.800M² que abraçaven el carrers d'Urgell, Villarroel Diputació i Consell de Cent, per construir-hi un gran temple parroquial en honor del sant taumaturg barceloní.

L'any 1912 es crea oficialment la parròquia, que serà inaugurada el 23 de març de 1918. Durant els anys 1919 es va construir el temple en l'espai central del solar, es la resta es destina a camp de futbol i activitats esportives de la parròquia.

En any 1920 es inaugura el casal per la gent jove del barri. En aquest any la escola gratuïta instal·lada en una part de la parròquia tenia 40 nens, (les nenes no hi estaven admeses). En l'any següent el número d'alumnes era de 80.

Col·legi Sant Josep Oriol. Façana actual del carrer Villarroel

En el número de la revista parroquial del mes d'Agost 1924, es parla de que en els patis al voltant del Temple s'hi construirà una Escola-Asil. Aquest edifici abraçaria des de la parròquia del carrer Villarroel, el xamfrà amb Consell de Cent, i es prolongaria fins quasi el carrer d'Urgell. L'escola es dividiria en quatre classes. Es menciona que els infants de famílies pobres de menys de 7 anys, ingressaran al matí i se'ls donarà dinar i berenar. La resta de l'edifici hauria de ser l'asil regentat igualment per les Religioses de la Caritat

En l'any 1925, passa a ser gestionada per Germans Maristes. A partir de aquell moment l'escola deixa de ser totalment gratuïta, per tenir una línia de pagament.

En l'any 1926, s'inaugura el temple, i el Desembre de 1935, finalitzen les obres del Casal, actualment aquest espai es el que es destina al Teatre Villarroel.

El Juliol de 1936, l'Escola i Església son incendiats, 9 dels germans maristes son assassinats i la resta abandona les instal·lacions.

Durant la guerra l'edifici va ser ocupat per la CNT i FAI com a seu de la Solidaritat Obrera fins 1939, també com els tallers del diari "La veu de Catalunya, després de la postguerra l'edifici va ser la seu dels diaris franquistes, "La Solidaridad Nacional" i "La Prensa".

Entre els alumnes que passaren per les aules del col·legi hi hagué l'actor Adolfo Marsillach (1928-2002). Actualment i des del Reial Decret 1010/1981, de 27 de febrer l'edifici es la seu de l'arxiu documental de la Generalitat de Catalunya, continuant igualment sen propietari del bisbat de Barcelona.

Alfons Santamaria

La Informació ampliada sobre aquestes escoles es troba a la Web de AVVEE, www.avvee.cat/articles-publicats/

VOCALIA DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA / Col·lectiu Full: Memòria Històrica Patrimonial i Social

Equip de redacció: Mercè Tatjer Mir, Ricardo Vergara Franceschi, Alfons Santamaria, Jaume Gómez, Jaume Freixa

E mail: lamemoriahistoricae.e@gmail.com web www.avvee.cat/articles-publicats/

Ens podeu trobar el 1r dilluns de cada mes de 18 a 19 a la seu de la AVVEE. Carrer Calabria, 262 T. 93 453 28 79